

Ada Holcar Brunauer, Cvetka Bizjak, Marjeta Borstner,
Janja Cotič Pajntar, Vineta Eržen, Mihaela Kerin,
Natalija Komljanc, Saša Kregar, Urška Margan,
Leonida Novak, Zora Rutar Ilc, Sonja Zajc, Nives Zore

Formativno spremljanje v podporo učenju

Formativno spremljanje v vrtcu

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Ljubljana 2019

Vsebina

Zakaj formativno spremljati

1 Nameni učenja in kriteriji uspešnosti

2 Dokazi

3 Povratna informacija

4 Vprašanja v podporo učenju

5 Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje

Formativno spremljanje v vrtcu

Uvod	3
Formativno spremljanje in kurikulum za vrtce	4
Elementi formativnega spremljanja v vrtcu	5
Značilnosti učenja predšolskih otrok	11
Aktivna vloga otroka	13
Vloga odraslega v vrtcu pri spodbujanju učenja in spremljanju predšolskih otrok	13
Kako spremljati zgodnje učenje in razvoj otrok	19
Viri in literatura	21
Formativno spremljanje v praksi	23

Uvod

Cilj formativnega spremljanja pri najmlajših otrocih je zagotavljanje najbolj ustrezne podpore za otrokov razvoj in učenje v danem trenutku, spodbujanje razvoja njihovih veščin učenja in spodbujanje razvoja metakognitivnih strategij.

Otroci se tako postopoma opremljajo z lastnimi načini učenja in orodji zanj. Zato je večja verjetnost, da bo z njihovim odraščanjem in razvojem dejansko prišlo do prenosa in uporabe teh sposobnosti za reševanje problemov v vsakdanjem življenju. Pri tem si krepijo tudi sposobnosti, da bi našli odgovore in razvili strategije za reševanje problemov, s katerimi se bodo srečevali. To pomeni, da si že majhni otroci začnejo razvijati samonadzor in lastne strategije nadzora nad svojim učenjem.

Vzgojitelj naj otroku omogoča vzgojno-izobraževalni proces, v katerem ta razvija zavest o tem, kako se uči. Pri tem ga podpira, da se bo naučil bolje postavljati cilje, razvijati različne strategije učenja in jih uporabljati ter nadzorovati in vrednotiti svoj učni proces. Pri tem ne gre samo za starejše predšolske otroke, pač pa se moramo zavedati dejstva, da se že dojenčki začnejo učiti preko skupne vezane pozornosti.¹

Strategije nadzora in samonadzora so tesno povezane z motivacijo in samozavestjo posameznika, zato je ključno, da se vzgojitelj v vrtcu tega zaveda in da otrokom načrtno pomaga zgraditi zaupanje vase, spodbujati njihovo notranjo motivacijo ter razvijati različne strategije učenja in samonadzora. Da to lahko uresničuje, mora vzgojitelj v čim večji meri sproti spremljati vsakega posameznega otroka. Če vzgojitelj takšnega spremljanja otrok ni vešč, se mora naučiti določenih strategij, ki mu bodo pri tem v pomoč, in to področje svojega dela strokovno ozaveščati in razvijati.

¹ Ljubica Marjanovič Umek, *Metaspoznavne zmožnosti v zgodnjem otroštvu: razvoj in spodbujanje*. Interno gradivo za usposabljanje izvajalk za ŠŠ. ZRSŠ, september 2013.

Formativno spremljanje in kurikulum za vrtce

Pri spremljanju predšolskih otrok moramo biti še posebej pozorni na njihovo naravo učenja. Učijo se s poskušanjem oz. eksperimentiranjem, izkušensko, interaktivno, v konkretnih okoliščinah in z rokovanjem s predmeti in sredstvi. Predmetov in sredstev se morajo dotikati, jih preizkušati, graditi in oblikovati na mnoge načine. Poslušati morajo zgodbe in jih uprizarjati v vsakodnevnih vlogah, pripovedovati in peti, se gibati in igrati na različne načine v različnih okoljih. Tako je izraz tega, kar majhni otroci vedo ali zmorejo, tisto, kar nam lahko najbolj služi v spremljanju njihovega razvoja in učenja.

V zgodnjem otroštvu je spremljanje otroka izziv, ker je njegov razvoj hiter, neenakomeren, različno intenziven na posameznih razvojnih področjih in pod velikim vplivom okolja. V otrokovem razvoju opazamo tako obdobja hitre rasti kot obdobja »zatišja oz. mirovanja«. Razvoj predšolskega otroka je najbolj izrazit na telesnem, kognitivnem, socialnem in čustvenem področju, vendar pa ne poteka z enako hitrostjo in obsegom na vseh področjih njegovega razvoja. Niti dva otroka nista enaka in vsak otrok ima svojstveno oz. edinstveno stopnjo razvoja na posameznem področju v določenem obdobju. Poleg tega se je treba tudi zavedati, da otroci izhajajo iz različnih družin in da imajo različno kulturno in izkustveno ozadje. To pomeni, da je treba pri spremljanju predšolskih otrok ustrezno prilagajati tudi načine spremljanja.

Le z učinkovitim spremljanjem otroka lahko načrtujemo ustrezno podporo, ki jo potrebuje za svoj razvoj in učenje.

Drug izziv pri spremljanju predšolskih otrok je ta, da je treba zagotoviti čas za ustrezno spremljanje, ureditev in interpretacijo pridobljenih informacij o otrokovem razvoju in učenju. Formativno spremljanje predšolskih otrok poteka neposredno

v interakciji posameznega otroka z njegovim vzgojiteljem in drugimi otroki.

Pri tem moramo upoštevati, da je razpon otrokove pozornosti običajno zelo kratek, zato lahko predšolskega otroka dnevno spremljamo zgolj v kratkih časovnih segmentih, ki jih ponavljamo v daljšem časovnem obdobju (nekaj dni ali celo tednov).

Opazovanje posameznega otroka in spremljanje njegovega razvoja je temelj razvojno-procesnega pristopa v vrtcu. Razvojno-procesni pristop daje najboljši odgovor na ključno vprašanje predšolske vzgoje, tj. na »*iskanje učinkovitega ujemanja med kurikulum in otrokovimi značilnostmi*«,² zato strokovni delavci otroke ves čas pozorno opazujejo in spremljajo njihov razvoj. Pomembno je, da so dejavnosti načrtovane na podlagi temeljitega poznavanja in razumevanja razvoja vsakega posameznega otroka, njegovih potreb in zmožnosti.

Poseben poudarek je na spodbujanju in omogočanju otrokove avtonomije, spodbujanju njegovih zmožnosti za samonadzor in učenje učenja. V razvojno-procesnem načinu dela je ključna aktivna vloga otroka kot soustvarjalca lastnega učenja in znanja, kot tudi aktivna vloga vzgojitelja v tem soustvarjalnem procesu.

Že Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu nalaga strokovnim delavcem odgovornost glede spremljanja otrok v vrtcu. V prvem poglavju *Odgovornost vseh delavk in delavcev vrtca do otrok* je zapisano načelo:

»Spoznanja o posameznem otroku poglobljamo s stalnim spremljanjem in dokumentiranjem otrokovega razvoja in dosežkov.«

Da je pri spremljanju predšolskih otrok v vrtcu nujno potrebno tudi sodelovanje s starši, pa je razvidno iz petega načela v drugem poglavju *Kodeksa*:

² Kurikulum za vrtce, 1999, str. 18.

»Pri načrtovanju in izvajanju vzgojnega dela upoštevamo opažanja in spoznanja staršev o njihovem otroku.«

Program za predšolske otroke *Kurikulum za vrtce* v celoti podpira paradigmo formativnega spremljanja v razvojnoprocenem pristopu in aktivni vlogi otrok ter odraslih v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Formativno spremljanje se udejanja kot koncept, pri katerem vzgojitelji sistematično podpirajo

otroke pri učinkovitem učenju. Raziskave dokazujejo (Black idr., 1998), da formativno spremljanje prispeva k večji kakovosti učenja in poučevanja ter boljšim učnim dosežkom. Gre za usmerjenost k večji aktivnosti in učinkovitemu učenju otrok, strokovni delavci pa ozaveščajo pomen povratne informacije o procesu učenja in vloge otrok v tem procesu.

Elementi formativnega spremljanja v vrtcu³

Na otrokov razvoj in napredek pri učenju vplivajo na videz zelo preprosti elementi formativnega spremljanja. Vsak element lahko uvajamo posebej ali pa jih uvajamo več oziroma vse hkrati v različnih delih izvedbenega kurikula.

³ Prilagoditev petih ključnih elementov formativnega spremljanja za razumevanje in uporabo v vrtcih (povzeto po William, D., glej O naravi učenja, ZRŠŠ, 2013, str. 123).

Aktivna vključenost otrok v proces

Prvi element formativnega spremljanja poudarja pomen vključevanja otrok v načrtovanje dejavnosti, spremljanje njihovih dosežkov in spodbujanje razmišljanja o aktivnostih ter učenju v oddelku. Pri tem otroci razvijajo občutek nadzora nad okoljem in občutek, da na okolje lahko vplivajo in ga spreminjajo. Otroci postajajo vse bolj samostojni in prevzemajo odgovornost za svoje učenje.

Vzgojitelj otroke z njihovimi idejami, željami, pobudami, ki predstavljajo njihovo znanje/vedenje oz. predznanje, vključi v načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela. Preveri tudi, ali so otroci razumeli, kaj se od njih pričakuje. Vzgojitelj otroke spodbuja k razmišljanju in učenju s postavljanjem dobrih vprašanj (glej zvezek Vprašanja v podporo

učenju). Otrokove odgovore pozorno posluša in se nanje premišljeno odziva.

Odzivi in odgovori otrok nam sporočajo, kako nekaj razumejo. Iz njih izhajamo pri načrtovanju nadaljnega učenja. Spodbujamo jih, da skupaj opredelijo cilje in premislijo o možnostih, kako jih bodo dosegli. To pomeni, da se vzgojitelj skupaj z otroki dogovori o tem, kaj bodo počeli, kako in zakaj. Vzgojiteljeva strokovna odgovornost je, da zagotavlja uravnoteženo uresničevanje ciljev posameznih področij dejavnosti kurikula za vrtce.

Pri tem mora vzgojitelj zelo natančno vedeti, na kateri točki razvoja in učenja je posamezni otrok in na kateri je cela skupina otrok ter do kam jih lahko pripelje v razvoju in učenju.

Pozoren sem, da:

1. zagotavljam visoko stopnjo aktivne vključenosti otroka;
2. opogumljam otroke, da dajejo pobude za uresničevanje svojih interesov;
3. spodbujam otroke, da sprašujejo;
4. prilagajam didaktične pristope in načine (glede na rezultate spremljanja);
5. sprejemam in podpiram načrte otrok ne glede na to, kako jih izražajo;
6. upoštevam otrokovo predznanje, ugotovitve, ideje;
7. načrtujem in evalviram skupaj z otroki.

Dokazi

Drugi element vzgojitelju nalaga, da v neposrednem vzgojno-izobraževalnem delu oz. procesu na različne načine zbira in dokumentira dokaze o razvoju in učenju otrok.

Dokumentiranje je zapisovanje opaženega v procesu spremljanja, zbiranje in opremljanje izdelkov otrok, fotografiranje in snemanje. Z dokumentiranjem si vzgojitelj pridobi dokaze, iz katerih je razviden proces napredka, razvoja in učenja otrok. Vzgojitelj dokaze pridobi neposredno pri igri otrok, v dnevni rutini in pri vodenih dejavnostih. Otroci svoje dosežke predstavljajo na načine, ki jih izberejo sami oz. v dogovoru s skupino in vzgojiteljem.

Vzgojitelj pozorno spremlja dejavnosti in igro otrok, interakcije med otroki ter interakcije med otroki in odraslimi.

Vzgojitelj otroke postopoma uči o pomenu zbiranja in dokumentiranja dokazov, ki se običajno začne z odnosom vzgojitelja do prvih izdelkov otrok, njegovimi komentarji o izdelkih, opremljanjem in shranjevanjem le-teh skupaj z otroki. Kasneje navaja otroke, da sami shranjujejo izdelke na dogovorjeni način. Lahko pa skupaj z otroki zapisuje njihova vprašanja, izjave, komentarje, pogovore ipd.

Z zbiranjem in dokumentiranjem dokazov o otrokovem učenju in razvoju, z reflektiranjem in uporabo dokazov v vzgojno-izobraževalnem procesu je optimalno podprto in ustrezno spodbujano tako aktualno kot prihodnje učenje otrok.

Pozoren sem, da:

1. pozorno poslušam otroke;
2. otroke opazujem pri igri in dejavnostih;
3. se v igro otrok vključim kot enakovreden partner;
4. spodbujam otroke k postavljanju vprašanj;
5. upoštevam predznanje otrok, njihove interese in pobude;
6. zbiram dokaze o učenju in razvoju otrok ter jih dokumentiram na različne načine;
7. otroke učim strategij iskanja, zbiranja, urejanja in dokumentiranja informacij;
8. otroke učim zbiranja dokazov.

Povratna informacija

Vzgojitelj naj vsakemu otroku zagotavlja kakovostne povratne informacije, ki usmerjajo njegov razvoj in učenje. Povratne informacije morajo biti osredinjene na dejavnost otroka in ne na njegove lastnosti. Povratna informacija naj bo otrokom razumljiva, smiselna, pravočasna in ustrezna.

Pomembno je, da vzgojitelj spoštuje otrokov način razmišljanja in ga spodbuja, da opisuje svoje izkušnje. Pozoren mora biti, da ne vrednoti

otrokovih odgovorov in izjav v smislu pravilno ali napačno. Otroka lahko spodbuja k nadaljnjemu razmišljanju z dodatnimi vprašanji. Otrokova vprašanja in komentarje vzgojitelj uporabi pri vodenju nadaljnjega pogovora tako, da mu zagotovi ustrezno povratno informacijo, ki otroka podpre pri njegovem nadaljnjem razvoju in učenju.

Vzgojitelj otroke postopoma uči, da začnejo dajati povratne informacije tudi drug drugemu.

Pozoren sem, da:

1. otrokom zagotavljam sprotno in smiselno povratno informacijo;
2. na podlagi povratne informacije prilagajam didaktične pristope in načine dela;
3. je povratna informacija otrokom spodbuda za nadaljnje učenje in razvoj;
4. otroci s povratno informacijo dobijo ustrezen in smiselni kontekst za igro in učenje.

Učenje otrok od otrok

Pomembno je, da vzgojitelj organizira učno okolje, v katerem otroci sodelujejo in se učijo drug od drugega.

Vzgojitelj mora spremljati, kako si otroci razlagajo in izgrajujejo svoje razumevanje stvari, dogodkov ter pojavov skozi pogovor in razpravljanje z drugimi otroki pri različnih dejavnostih v vrtcu.

Pri tem se otroci učijo pomena sodelovanja med seboj, učijo se, da je pomembno razmišljanje in vedenje posameznega otroka oz. sovrstnika ter kako jim lahko to pomaga pri njihovem razumevanju in učenju. Učijo se, da lahko vsak otrok prispeva k uspehu posamezne dejavnosti v okviru svojih zmožnosti in da je uspeh skupine odvisen od udeležbe posameznika.

Pozoren sem, da:

1. spremljam otroke in opazujem, kako sodelujejo med seboj;
2. spremljam pogovore in interakcije med otroki;
3. otroku, ki se težko vključuje v skupino, pomagam pri vključevanju in sodelovanju v skupini na različne načine (npr. zagotovim mu pomoč drugega otroka, ki mu pri tem lahko pomaga);
4. posameznega otroka podprem na njegovih močnih področjih;
5. otroka ne izpostavljam, če sam ne želi;
6. organiziram okolje tako, da spodbuja sodelovanje med otroki, hkrati pa spoštujem odločitev posameznega otroka, če ne želi sodelovati.

Vrednotenje in samovrednotenje

Pri vrednotenju in samovrednotenju dejavnosti, učenja in igre naj vzgojitelj razmisli o tem, kako naj pripravi učno okolje oz. vzgojno-izobraževalne razmere, ki bodo otroke spodbujale k razmišljanju in odnosu do lastnega učenja in razvoja. Gre za posameznikovo in skupno učenje refleksije in evalvacije vsega, kar se je dogajalo v vrtcu in je pomembno za otroke.

Vzgojitelj pomaga otrokom, da razmišljajo o tem, kar so spoznali, česa so se naučili, kako so se počutili, kako bi lahko uporabili pridobljeno znanje drugače ipd. Tako uči otroke, da presežejo zgolj

poročanje o tem, kaj so delali, počeli in naredili. Postopoma jih uči, da začnejo vrednotiti svojo udeležbo, dejavnost in igro, s čimer razvijejo uvid v lastni proces učenja. Tako otroci razvijajo občutek o svojem napredku (npr. koliko sem se naučil oz. kje sem bil, kaj sem mislil in kje sem sedaj, kaj zdaj vem, česar prej nisem) in ga tudi sami ovrednotijo.

Ko spodbujamo vrednotenje in samovrednotenje otrok, se poleg občutka lastne vrednosti otrokom razvijajo tudi višji miselni procesi,⁴ pripovedovalne zmožnosti in njihove socialne in emocionalne spretnosti.

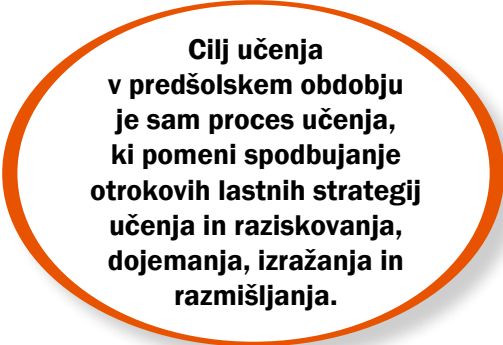
Pozoren sem, da:

1. spodbujam notranjo motivacijo otrok in krepim njihovo samopodobo;
2. spodbujam otroke, da razmišljajo in pripovedujejo o tem, kaj so spoznali, česa so se naučili, kako so se počutili, kako bi lahko drugače uporabili pridobljeno znanje;
3. spodbujam otroke, da izrazijo svoje mnenje;
4. načrtujem in evalviram skupaj z otroki.

⁴ Npr. primerjanje, razvrščanje, sklepanje, urejanje podatkov, utemeljevanje, abstrahiranje, analiziranje, odločanje, preiskovanje, reševanje problemov, eksperimentalno raziskovanje, analiziranje napak, sodelovanje, predstavjanje idej na različne načine, delo z viri idr.

Značilnosti učenja predšolskih otrok

Poučevanje in učenje predšolskih otrok je prepleteno z opazovanjem in pogostim sprotnim spremljanjem otrok. Brez opazovanja in spremljanja v vrtcu ne moremo izvajati na otroka osredinjenega in kakovostnega izvedbenega kurikula.

**Cilj učenja
v predšolskem obdobju
je sam proces učenja,
ki pomeni spodbujanje
otrokovih lastnih strategij
učenja in raziskovanja,
dojemanja, izražanja in
razmišljanja.**

Raziskave, ki primerjajo vpliv različnih vrst predšolskih kurikulov na razvoj posameznih otrokovih sposobnosti,⁵ kažejo, da je ključno vprašanje predšolske vzgoje v zgodnjem otroštvu iskanje učinkovitega ujemanja med kurikulumom in otrokovimi značilnostmi in da ne gre za neposredno povezanost med vrsto kurikula in razvojem otrokovih sposobnosti.

Raziskave poučevanja in učenja⁶ od vrtcev do srednje šole v različnih socialno-kulturnih okoljih kažejo, da se v vseh uspešnih vzgojno-izobraževalnih praksah pojavljajo isti **elementi učinkovite prakse**,⁷ ki so:

1. skupne dejavnosti otrok in odraslih,
2. razvoj govora in pismenosti na vseh področjih dejavnosti,
3. kontekstualizacija,
4. dejavnosti, ki spodbujajo mišljenje,
5. didaktični pogovor.

1. Skupne dejavnosti otrok in odraslih

Skupne dejavnosti otrok in odraslih za skupni cilj so idealno okolje za medsebojno pomoč, za medsebojno učenje v najširšem smislu in

za razvoj govora otrok v smiselnem kontekstu. Posebna in neprecenljiva vrednost skupnih dejavnosti je za odrasle v tem, da sodelujejo z otroki med dejavnostmi, ker pri tem lahko vidijo, opazijo, spremljajo, ocenjujejo, pomagajo in podpirajo vsakega otroka. Odraslim skupne dejavnosti omogočajo, da so najbolj ustrezno odzivni na močna oz. šibka področja, individualne potrebe, želje, interese, izkušnje in znanje posameznega otroka. Skupna dejavnost otrok in odraslih je lahko tudi spontana igra otrok (simbolna igra), v katero se odrasli vključi kot enakovreden partner in ne kot vodja.

2. Razvoj govora in pismenosti na vseh področjih dejavnosti kurikula za vrtce

Vzgojitelj se mora zavedati, da prav v vsaki dejavnosti izvedbenega kurikula lahko spodbuja razvoj otrokovega govora in pismenosti, ki mu hkrati tudi omogoča, da prav v vsaki dejavnosti spremlja razvoj otroka na tem področju.

3. Kontekstualizacija

Kontekstualizacija pomeni osmišljanje pri povezovanju vrtca kot bližnjega socialnega okolja z otrokovimi izkušnjami in njegovim življenjem. Ne glede na teorijo človeškega razvoja, od kognitivne do sociokulturne teorije, se razumevanje razvija s povezovanjem nove informacije z znanjem, ki ga že imamo. Povezovanje abstraktnih ciljev z znanjem, izkušnjami in vrednotami otrok in njihovih družin poveča zapomnitev in razumevanje.

4. Dejavnosti, ki spodbujajo mišljenje

Mišljenje se razvija ob dejavnostih, ki so za otroke miselni izzivi. Otroci se učijo, kar jih poučujemo, in bolj ko jih vzgojitelj spodbuja, da uporabljajo kompleksno mišljenje, bolj ga razvijajo. Človeški možgani imajo immanentno lastnost, da iščejo nove izkušnje, ki jih vgradijo oz. umestijo v svoje razvijajoče se strukture. Zato so nekateri otroci bolj radovedni oz. raziskovalno naravnani, vse pa je treba ustrezno

⁵ Kurikulum za vrtce, 1999, str. 18.

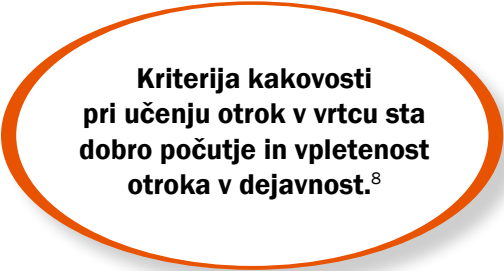
⁶ Sharp, R., Entz, S., *From High Chair to High School: Research-Based Principles for Teaching Complex Thinking, Young Children*, Sep 2003, str. 39–40.

⁷ Prav tam, str. 38.

miselno podpreti v območju njihovega bližnjega razvoja.

5. Didaktični pogovor

Poučevanje s pogovorom – didaktični pogovor – poteka individualno ali v majhnih skupinah in je idealni model učenja v vrtcu. Samo v dialogu, z didaktičnim pogovorom, lahko vzgojitelj spremlja in podpre trenutni otrokov razvoj, z največjo možno odzivnostjo na otroka. Dialog namreč vzgojitelju omogoča presojo, podporo in spodbujanje otrokovega razvoja, napredka in učenja.

**Kriterija kakovosti
pri učenju otrok v vrtcu sta
dobro počutje in vpletenost
otroka v dejavnost.⁸**

Otrokovo počutje se odraža na njegovi drži telesa, na izrazu obraza, včasih tudi v besednih izrazih veselja, navdušenja, čudenja in drugih sporočil. Otrok je čustveno in miselno vpleten v dejavnost takrat, kadar ga zanima dogajanje

oz. dejavnost, ko v dejavnost vlaga napor, se veseli uspeha in je v dejavnosti vztrajen.

Da je počutje otrok dobro, lahko sklepamo, kadar so otroci sproščeni, ravna spontano, kažejo vitalnost in samozaupanje. Ključni pojmi, ki jih povezujemo z otrokovim dobrim počutjem, so občutek varnosti, občutek, da so upoštevane njegove individualne želje, nagnjenja in potrebe, občutek, da je razumljen in sprejet, občutek, da zanj skrbimo in da ga imamo radi. Tem občutkom dodaja Laevers še dimenzijo otrokovega dobrega počutja v procesu učenja.⁹

Vpletenost otroka v dejavnost lahko prepoznamo po njegovi zbranosti in vztrajnosti. Vpleteni otrok je očaran in je popolnoma zatopljen v dejavnost, čas mu hitro teče. Otrok je v dejavnost vpleten, kadar mu dejavnost pomeni miselni izziv.

Miselni izziv je lahko vprašanje, naloga, sredstvo, dejavnost ali okoliščina, ki spodbudi otrokovo notranjo motivacijo za raziskovanje in iskanje rešitve, pri čemer je otrok vztrajen in vlaga velik miselni napor. Je dejavnost, ki ni za otroka ne prelahka in ne pretežka, predšolskega otroka pa vodi od aktualnega k potencialnemu razvoju.¹⁰

⁸ Laevers, F., Assessing the quality of childcare provision: "Involvement" as criterion, *Settings in interaction. Researching Early Childhood*, 3, 151–165, Göteborg University, 1997.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Domicelj, M., Refleksija in evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu. *Interno gradivo. ZRSŠ*, 2008.

Aktivna vloga otrok

Intenzivna miselna aktivnost otroka pomeni njegov interes in željo, da bi bil udeležen v procesu igre, učenja, raziskovanja, odkrivanja. S tem se otrok uči in razvija.

Ko je otrok dejansko aktiven, dela smiselne povezave med svojimi prejšnjimi izkušnjami ter med tem, kar že ve, in tem, kar odkrije in izkusi na novo.

Aktivni otrok:

- raziskuje, odkriva, primerja, preizkuša, poizkuša, se čudi,
- išče vire, sredstva, informacije,
- ureja in razvršča pridobljene informacije,
- predvideva, sklepa,
- se strinja, se ne strinja, sprašuje, dokazuje, se pogaja,
- načrtuje, predlaga, se dogovarja,
- razlaga, pripoveduje, nariše, dramatizira, oblikuje, sestavi, zgradi, zapoje, zapleše,
- daje ideje, pobude,
- vrednoti svoje učenje, znanje in napredek.

Vloga odraslega v vrtcu pri spodbujanju učenja in spremljanju predšolskih otrok

Vloga odraslih v vrtcu je, da otrokom ponudijo ustrezne dejavnosti in izzive, jih podpirajo, spodbujajo, opogumljajo, usmerjajo, preusmerjajo, jim svetujejo, pomagajo, demonstrirajo, z njimi sodelujejo, se igrajo in se tudi sami učijo. Otroke pozorno opazujejo in spremljajo njihov razvoj. Pomembno je, da so dejavnosti načrtovane na podlagi temeljitega poznavanja, spremljanja in razumevanja otrokovega razvoja in otrokovih potreb. Odrasli so usmerjevalci, vendar ne direktivni, in so zgled za prijetno in prijazno komunikacijo.

Podpiranje pomeni toplo, prijetno sodelovanje med odraslim in otrokom v vseh dejavnostih in še posebej pri skupnem reševanju problemov. Odrasli podpira otroka z občutljivim in nevsiljivim zagotavljanjem stalne pomoči in tako pripravlja otroka, da prevzema vedno večjo odgovornost za svoje učenje.

Spremljati predšolskega otroka v procesu njegovega učenja pomeni posvetiti otroku dovolj časa, pozornosti in naklonjenosti.

Vloga odraslega pri spodbujanju otrokovega učenja je, da:

- odkriva in krepi otrokovo notranjo motivacijo;
- pozorno opazuje otroka in skuša razumeti njegove strategije učenja;
- upošteva otrokove predhodne izkušnje in znanje;

- organizira razmere za otrokovo učenje z odkrivanjem in preizkušanjem v sodelovanju z vrstniki in odraslimi;
- spodbuja otroka in mu omogoča, da na različne načine izrazi svoje razumevanje stvari, pojavov in odnosov.

Vloga odraslega pri spremljanju otrokovega učenja in razvoja

Spremljanje otrokovega učenja in razvoja omogoča spoznavanje individualnih značilnosti in različnosti otrok, zagotavlja podporo pri učenju otroka, je podlaga za načrtovanje dela in življenja v oddelku ter spodbuja sodelovanje s starši.

Spremljanje otroka vključuje pozorno opazovanje in poslušanje otroka, razmišljanje o otrokovem razumevanju, znanju in spretnostih ter strategijah, kako išče rešitve, in presojanje o tem, kdaj otrok potrebuje pomoč in kdaj lahko dela samostojno.

Odrasli se aktivno ukvarja z otroki tako, da se z njimi pogovarja v višini njihovih oči in da z njimi vzpostavlja očesni stik. Otroke odrasli pozorno posluša. Prav tako pozorno spremlja otrokovo igro, učenje in interakcije z vrstniki in drugimi odraslimi ter ga pri tem spodbuja z objektivnimi in spoštljivimi komentarji.

V interakcijah z otrokom poskuša vzgojitelj ugotoviti:¹¹

- kakšne so otrokove zmožnosti in spretnosti,
- kako otrok razmišlja,
- kakšna je otrokova strategija reševanja problemov,
- kdaj lahko otrok dela samostojno ter
- kdaj otrok potrebuje pomoč in kakšna naj bo.

¹¹ Berk, L. E., Winsler, A., *Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education*. NAEYC, Washington, 1995.

Pripomoček 1 za formativno spremljanje v vrtcu¹²

FORMATIVNO SPREMLJANJE V VRTCU

Navodilo

Pri postavkah označimo, ali smo med opazovanjem vzgojno-izobraževalnega procesa v oddelku opazili navedene elemente in kako so bili razvidni.

	Elementi za opazovanje vzgojno-izobraževalnega dela v oddelku	Da/Ne/Deloma	Kako se je to odražalo?
1.	Otroci so aktivno vključeni v proces učenja, tudi v načrtovanje in refleksijo dejavnosti. Razmišljajo o tem, kako so se učili, presojujejo svoje dosežke ter izražajo svoj odnos in mnenja.		
2.	Vzgojitelj upošteva celostni razvoj otrok. Upošteva njihove individualne lastnosti in sposobnosti (individualne razlike, močna področja, območja bližnjega razvoja).		
3.	V oddelku potekajo pogovori in pozitivne interakcije med otroki ter med otroki in vzgojiteljem. Vzgojitelj zastavlja odprta, problemska vprašanja in spodbuja razmišljanje otrok. Omogoča varno učno okolje, v katerem otroci pogosto postavljajo vprašanja (pogovori in dejavnosti v manjših skupinah).		
4.	Vzgojitelj preverja in upošteva predznanje otrok ter se odziva na njihove interese in pobude (individualne razlike med otroki in njihova močna področja, območje bližnjega razvoja). Vzgojitelj omogoča spodbudno učno okolje za napredek otrok.		
5.	Povratne vzgojiteljeve informacije otroku so sprotne, spodbujevalne, vsebinske in usmerjevalne: • kakovostne interakcije: očesni stik, bližina, višina, pozitivna čustvena naravnost, • usmerjenost na proces.		
6.	Otroci dajejo povratne informacije drug drugemu. Drug drugemu so vir učenja (delo v parih in manjših skupinah, sodelovalno učenje, učenje z raziskovanjem).		
7.	Dokazi o procesu učenja in otrokovem napredku se zbirajo oz. dokumentirajo (npr. anekdotični zapisi, mapa dosežkov, fotografije, posnetki idr.).		
8.	Otroci postajajo vse bolj samostojni in prevzemajo odgovornost za svoje učenje. Svoje dosežke predstavljajo na načine, ki jih izberejo sami oz. v dogovoru s skupino in vzgojiteljem.		
9.	Drugo ...		

¹² Obrazec so pripravile svetovalke Oddelka za predšolsko vzgojo, ZRSS, 2016.

Pripomoček 2 za spremljanje strokovnega delavca kot govornega vzora v vrtcu¹³

LESTVICA ZA SAMOOCENJEVANJE: STROKOVNI DELAVEC KOT GOVORNI VZOR PRI DELU Z OTROKI V VRTCU

Navodilo

S pomočjo lestvice od 1 (sploh ne drži) do 7 (popolnoma drži) in 0 (ne morem se opredeliti) ocenite, koliko upoštevate naslednje trditve, ki se nanašajo na pedagoški govor strokovne delavke/delavca v oddelku (ustrezno obkrožite).

Trditev	1	2	3	4	5	6	7	0
Zavedam se pomena predšolskega obdobja za razvoj govora otrok.								
Vzpostavljam očesni stik z otroki ter spremljam njihove jezikovne in nejezikovne odzive.								
Zavedam se, da je skrb za razvijanje sporazumevalne zmožnosti predšolskih otrok naravno vpletena v vsa področja dejavnosti kurikula za vrtce (npr. pridobivanje besedišča, tvorjenje besedil, dvosmerna komunikacija).								
Zavedam se, da z govorom vzpostavljam tudi družbena razmerja (npr. otroke pozdravim, pohvalim/grajam).								
Pri enosmernem (frontalnem) sporazumevanju z otroki uporabljam zborni knjižni jezik.								
Pri dvosmernem sporazumevanju uporabljam pogovorni knjižni jezik.								
V nekaterih okoliščinah premišljeno uporabljam tudi narečje, pokrajinski pogovorni jezik.								
Govor prilagodim starosti, predznanju in sporazumevalni zmožnosti otrok (upoštevanje območja bližnjega razvoja).								
Dajem jasna navodila za delo in razložim neznane besede.								
Otrokom dajem poglobljene povratne informacije o njihovi dejavnosti.								
Otroke pozorno poslušam. Po potrebi povedano ponovim oz. ponavljam (tudi z uporabo drugih besed ali vidnih znakov).								
Trudim se pravilno izgovarjati soglasnike (predvsem l, v) in predloge (skupaj z besedo, pred katero stojijo).								

¹³ Lestvico za samoocenjevanje sta pripravili svetovalki Urška Stritar in Vida Gomivnik Thuma, ZRSŠ, 2010.

Trditve	1	2	3	4	5	6	7	0
Trudim se pravilno naglaševati besede (dolgi/kratki samoglasniki; široka/ozka e, o) in izgovarjati polglasnik.								
Trudim se pravilno sklanjati občna in lastna imena.								
Ne uporabljam ,otročjega' govora.								
Zavedam se razlike med dejstvi in vrednostnimi sodbami ter to upoštevam pri svojem govoru.								
Utemeljujem trditve in navajam otroke k utemeljevanju.								
Znam začeti in voditi pogovor; to veščino razvijam tudi pri otrocih.								
Pazim na usklajenost besednega sporazumevanja z vidnimi prvinami govora (mimika, kretnje, govorica telesa, gibanje); zavedam se motenj v govoru na tej ravni (pretirane kretnje).								
Poznam in obvladam zvočne (slušne) prvine govora: intonacijo, glasnost (jakost), premore, stavčni poudarek, hitrost (tempo) govora, register in barvo glasu; zavedam se motenj v govoru na tej ravni (neustrezna hitrost govora, nelogični premori in poudarki).								
Zavedam se drugih motenj v govoru (npr. nepravilen izgovor sičnikov in šumevcev, nosljanje, pogrkovanje).								
Skrbim za svoj glas (higiena glasu, gospodarna izraba dihanja, sproščeno grlo).								
Govorim, kadar je potrebno, ne ves čas; spoštujem tišino.								
Zavedam se pomena humorja v govoru.								
Obvladam govorni bonton (ne prekinjam govorca, ne skačem mu v besedo, dam mu na razpolago dovolj časa).								
Ozaveščam svoja govorna dejanja.								

Pripomoček 3 za opazovanje vzdušja v vrtcu¹⁴

VLOGA ODRASLEGA PRI USTVARJANJU POZITIVNEGA VZDUŠJA V VRTCU

Navodilo

S pomočjo lestvice od 1 do 4 (1 – nezadovoljivo, 2 – potrebno izboljšati, 3 – ustrezno, 4 – izjemno) ocenite, koliko se strinjate z naslednjimi trditvami (ustrezno označite).

Odrasli v oddelku vrtca	1	2	3	4
Je pozitivno čustveno naravnani (varnost, naklonjenost, strpnost, zaupanje, zadovoljstvo, humor).				
Deluje spodbudno in pomirjujoče.				
Upošteva razpoloženje in počutje otrok/-a.				
Upošteva/spoštuje individualne razlike med otroki.				
Spodbuja vprašanja otrok in njihovo razmišljanje.				
Spodbuja aktivno vključenost otrok/-a v dejavnostih, pri odločanju.				
Pozorno posluša otroke. Na njihove izjave se odziva s komentarji, dopolnitvami, dodatnimi vprašanji ipd.				
Daje pozitivna in jasna navodila.				
Uporablja pohvalo in pozitivne spodbude.				
Je z otrokom/med otroki (očesni stik, višina otrokovih oči med pogovorom, bližina).				
Če je treba, se vključi v reševanje problema oz. spora med otroki.				
Otroku/otrokom daje ustrezne povratne informacije.				
Pri otroku/otrocih spodbuja samostojnost.				
Spodbuja sodelovanje in medsebojno spoštovanje ter upoštevanje dogovorjenih pravil vedenja.				
Pozoren je do vseh otrok ter spoštuje integriteto in kompetentnost posameznega otroka.				
Druga opažanja				

¹⁴ Delno dopolnjena lestvica, prirejena po pripomočku iz delovnega gradiva projekta PHARE, ZRSŠ, Oddelek za predšolsko vzgojo, 2006.

Kako spremljati zgodnje učenje in razvoj otrok

Ključna pogoja za učenje predšolskih otrok sta dobro počutje otroka ter njegova čustvena in miselna zavzetost. Otrok se dobro počuti, če se počuti varnega, sprejetega, razumljenega, in če ima možnost vplivanja na stvari, ki ga zadevajo. Pomembno je, da je kos stvarim, ki jih počne in je pri tem miselno zavzet. To pomeni, da bo vzgojitelj lahko kakovostno in celovito spremljal otroka samo, če sta v izhodišču vzgojno-izobraževalnega dela izpolnjena ta dva pogoja. Vse drugo lahko pomeni neustrezno informacijo o otrokovem učenju in razvoju.

Pri spremljanju predšolskih otrok izhajamo iz strokovnega znanja¹⁵ o tem, kaj se otrok uči, kaj razvija in kako se uči.

Kaj se otrok uči oz. razvija?

- Znanje
- Veščine
- Sposobnosti (socialne, komunikacijske idr.)
- Pismenosti
- Učne strategije
- Dispozicije (interes, napor, mojstrstvo, izzivi)
- Čustva

Kako se otrok uči?

- Uporablja različne strategije raziskovanja in rokovanja s predmeti in sredstvi.
- Išče pomen in smisel v razmerah, odnosih ipd.
- Preizkuša, raziskuje, proučuje, ponavlja, predstavlja svoja spoznanja in znanja.
- Pripoveduje.
- Uči se v interakciji z odraslimi in vrstniki (z njimi sodeluje, jih posnema, posluša, sprašuje, pojasnjuje, razlaga, se z njimi pogovarja in dogovarja).
- Vztraja v dejavnosti in se trudi.

- Napake sprejema kot del učenja, iz katerih se lahko veliko nauči.
- Pri reševanju nalog lahko ponavlja znane vzorce zato, da utrdi znanje (pomen ponavljanja!).
- Nauči se, da lahko odraslega vpraša ali prosi za nasvet, za pomoč, če jo potrebuje.

Kaj vzgojitelj opazuje?

- Otrokove spretnosti in zmožnosti
- Osebnostne značilnosti otroka
- Posebnosti otroka
- Otrokov interes
- Otrokove razlage in predstave
- Otrokovo ustvarjalnost
- Otrokovo samoiniciativnost
- Otrokovo vztrajnost

Nekateri otroci so pri učenju lahko bolj odvisni od zunanjih spodbud, pohval in priznanj, kar mora vzgojitelj ustrezno upoštevati.

Pri spremljanju zgodnjega učenja in razvoja otrok je izjemnega pomena spodbujanje govora in pripovedovanja otrok. Pri tem vzgojitelj postavlja različne tipe vprašanj.

Postavljanje vprašanj

Vzgojitelj otrokom postavlja vprašanja, ki jih spodbujajo k razmišljanju. Vedno postavlja pristna vprašanja, ki ga resnično zanimajo. Pri tem spodbuja tudi njihovo pripovedovalno zmožnost. Pomembno je, da si vzgojitelj vzame dovolj časa in da otroke pazljivo in spoštljivo posluša pri oblikovanju odgovora oz. pripovedovanju.

Vzgojitelj naj otrokom ne postavlja retoričnih vprašanj ali vprašanj, na katera ne pričakuje otrokovega odgovora ali ga ne želi. Spodbujajte jih k postavljanju vprašanj. Z otroki se pogovarjajte, ne le govorite.

¹⁵ Povzeto iz Priporočil vrtcem ob uvajanju Kurikula za vrtce, ZRSŠ, Oddelek za predšolsko vzgojo, 1999.

Vzgojitelj otroke podpira oz. spodbuja v mišljenju predvsem s postavljanjem odprtih vprašanj.

Vzgojitelj naj vprašanja otrok uporabi kot izhodišče za pogovor, načrtovanje dejavnosti, za raziskovanje ipd. Odgovore otrok (domneve, hipoteze, izjave, ideje ipd.) lahko preoblikuje v nova vprašanja ali miselne izzive. Odgovore in izjave otrok lahko tudi dokumentira.

Primeri vprašanj za spodbujanje otrokovega mišljenja

Kaj misliš ...?

Povej, kako si to naredil.

Kaj še potrebuješ za nadaljevanje?

Kako bi to še drugače naredil?

Kaj bi še lahko uporabil?

Kje je težava, kaj ne gre, kaj ne deluje?

Kako si to odkril, kako to veš?

Kaj bi se zgodilo, če ...?

Kaj se je zgodilo?

Kdaj vzgojitelj spremlja učenje in razvoj otrok?

- Pri igri otrok
- Pri dnevni rutini
- Pri vodenih dejavnostih

Dokumentiranje je zapisovanje opaženega in zbiranje izdelkov otrok. Vzgojitelji pozorno spremlja otrokovo igro, učenje in interakcije z vrstniki in odraslimi ter ga pri tem spodbuja z objektivnimi in spoštljivimi komentarji. Izjemno pomembno pa je, da vzgojitelj ločuje opažanja (dejstva) od lastne interpretacije (posplošitev in razlaga dejstev) in da ne daje sodb o otroku.

Kako lahko vzgojitelj dokumentira spremljanje otrokovega razvoja in učenja?

- S strokovno objektivnimi zapisi o otrokovem razvoju (glede na področje razvoja)
- Z etnografskimi zapisi (dobesedni zapis dogodka)
- Z anekdotičnimi zapisi (opis dogodka)
- Z opazovalnimi lestvicami in različnimi protokoli za opazovanje
- S fotografijami otrok in dejavnosti
- Z videoposnetki
- Z avdioposnetki
- Z vodenimi intervjuji
- Z datiranimi in opremljenimi izdelki otrok itd.

Viri in literatura

- Assessment for Learning. Formative Assessment* (2008). OECD/CERI International Conference Learning in the 21st Century: Research, Innovation and Policy, Paris. (Dostopno na <http://www.oecd.org/site/educeri21st/40600533.pdf>.)
- Batistič Zorec, M. (1992). *Opazovanje otrok v vrtcu, zapisovanje opažanj in spremljanje otrokovega razvoja*. *Educa* št. 4-5, str. 281–287.
- Batistič Zorec, M. (2002). *Opazovanje otrok in spremljanje otrokovega razvoja v vrtcu* (študijsko gradivo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. (Dostopno na <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/1-rp-t1-opazovanje.doc>. Pridobljeno maj, 2016.)
- Batistič Zorec, M. (2013). *Učenje v vrtcu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. (Dostopno na http://www.solazaravnatelj.si/wp-content/uploads/2013/01/clanek_Batistic-Zorec-M._UCENJE-V-VRTCU.pdf. Pridobljeno maj, 2016.)
- Berk, L. E., Winsler, A. (1995). *Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education*. Washington: NAEYC.
- Black, P. in Wiliam, D. (1998). *Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment*. London: School of Education, King's College.
- Carr, V., Wright, M. B., *Assessing Young Children Through the Curriculum: From Standards To Practice, Resources for Early Childhood*. An Online Resource for Ohio Educators: (Dostopno na http://rec.ohiorc.org/orc_documents/orc/recv2/briefs/pdf/0021.pdf. Pridobljeno maj, 2016.)
- Cotič Pajntar, J. in Zore, N. (2012). *Spremljanje napredka in učenja otroka pri naravoslovnih dejavnostih* (delavnica), ZRSŠ, Oddelek za predšolsko vzgojo, študijsko gradivo, šolsko leto 2011/2012. Ljubljana: ZRSŠ.
- Cotič Pajntar, J. in Zore, N. (2011). *Analiza delavnic Led in Električna z vidika evalvacije napredka in učenja otrok pri naravoslovnih dejavnostih*, ZRSŠ, Oddelek za predšolsko vzgojo, študijsko gradivo, šolsko leto 2011/2012. Ljubljana: ZRSŠ.
- Domicelj, M. (2004). *Načini dela za spodbujanje otrokovega mišljenja. Elementi uspešne prakse*, ZRSŠ, Oddelek za predšolsko vzgojo, študijsko gradivo, november 2004. Ljubljana: ZRSŠ.
- Domicelj, M. (2008). *Refleksija in evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu*, interno gradivo ZRSŠ, junij 2008. Ljubljana: ZRSŠ.
- Dunphy, E. (2008). *Supporting early learning and development through formative assessment. A research paper*. Commissioned by the National Council for Curriculum and Assessment, NCCA, Dublin. (Dostopno na http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Early_Childhood_and_Primary_Education/Early_Childhood_Education/How_Aistear_was_developed/Research_Papers/Formative_assessment_full_paper.pdf. Pridobljeno maj, 2016.)
- Hohmann, M. in Weikart, D. P. (2005). *Vzgoja in učenje predšolskih otrok*. Ljubljana: DZS.
- Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu*. (1996).
- Kurikulum za vrtce*. Predšolska vzgoja v vrtcih. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Urad za razvoj izobraževanja.
- Laevers, F. (1997). *Assessing the quality of childcare provision: »Involvement« as criterion*, Settings in interaction. Researching Early Childhood, št. 3, str. 151–165. Göteborg University.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Kavčič, T. in Poljanšek, A. (2002). *Kakovost v vrtcih*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L. (2003). *Metaspoznavne zmožnosti v zgodnjem otroštvu: razvoj in spodbujanje*, interno gradivo za usposabljanje izvajalk za ŠS, ZRSŠ, september 2013. Ljubljana: ZRSŠ.
- Marjanovič U., L. in Fekonja, U. (2006). *Učinek vrtca na otrokov govorni razvoj: slovenska vzdolžna študija*. *Sodobna pedagogika*.
- Marjanovič U., L. in Fekonja, U. (2009). *Socialni konteksti in ocenjevanje govorne kompetentnosti malčkov in malčic* (študija). *Sodobna pedagogika*.
- Meece, D. in Soderman, A. K. (2010). *Positive Verbal Environments: Setting the Stage for Young Children's Social Development*. *Young Children*, September 2010.
- Priporočila vrtcem ob uvajanju Kurikula za vrtce*. (1999). Ljubljana: ZRSŠ. Oddelek za predšolsko vzgojo.
- Research Foundation: Teaching Strategies GOLD™ Assessment System*, Teaching Strategies (2010). (Dostopno na <http://teachingstrategies.com/content/pageDocs/Research-Foundation-GOLD-2010.pdf>. Pridobljeno maj, 2016.)
- Riley-Ayers, S. (2014). *Formative assessment: Guidance for early childhood policymakers*, CELO Policy Report. (Dostopno na http://ceelo.org/wp-content/uploads/2014/04/ceelo_policy_report_formative_assessment.pdf.)

- Rutar, S. (2013). Sociokulturni pristop pri spremljanju otrokovega razvoja in učenja v vrtcu. *Revija za elementarno izobraževanje*, l. 6, št. 1, str. 105–118.
- Stritar, U., Sentočnik, S. (2006). *Otrokov portfolio v vrtcu*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Tharp, R., Entz, S. (2003). *From High Chair to High School: Research-Based Principles for Teaching Complex Thinking. Young Children*.

Vsebina

Kaj je elektrika in od kje jo dobimo?	22
Risanje z ledom na asfalt	25
Igra s konjički	26
Pogovor dveh deklic med sprehodom	27
Vključevanje otroka iz priseljene družine v vrtec	28

Kaj je elektrika in od kje jo dobimo?

S primerom želimo prikazati vlogo odraslega pri spremljanju otrok v njihovem raziskovanju in njegovo podporo pri spodbujanju razmišljanja ter učenja. Prikazati tudi želimo, kako lahko vzgojitelj ustrezno uporabi izjave oz. hipoteze otrok ob zastavljenih vprašanjih, saj mu te sporočajo, kje je posamezni otrok v razumevanju nekega pojma oz. vsebine. To pomeni, da otroke v raziskovanju

ustrezno podpira v območju bližnjega razvoja in jih vodi do rešitev (odgovorov na zastavljena vprašanja), ki jih otroci lahko sprejmejo oz. dopolnijo manjkajoče vrzeli v znanju, na način, ki je torej razvojno ustrezen za te otroke.

Vzgojiteljica je otroke spodbudila k razmišljanju o tem, kaj je elektrika in od kje jo dobimo. Odgovore otrok je dokumentirala.

Vzgojiteljica: »Kaj je elektrika?«¹⁶

»Elektrika je štrom.« – Nejc P.
 »Elektrika in voda nista prijateljici.« – Maša
 »Elektrika je tud za televizijo.« – Luka Š.
 »Če aparat pade v vodo, te ubije.« – Maša
 »Elektrika je tud, da vse dela.« – Luka Š.
 »K so skupi prklopjen.« – Lara
 »Žaga tud rabi elektriko, k gre gor pa dol.« – Nejc P.
 »Elektrika je tud za luč.« – Lara
 »Pa za računalnik.« – Nejc P.
 »Avto je tud na elektriko, pa akumulator, če pade u vodo, te tud ubije.« – Maša
 »Tud tiskalnik rab elektriko.« – Nejc P.
 »Pa telefon tud rab elektriko.« – Lara
 »Pa slušalke tud.« – Luka Š.
 »Žarnica.« – Evelin
 »Lučka.« – Sara
 »Pa strese te lahko.« – Klara

»Če prijemaš elektriko na ograji, te lahko strese v prst. Pozimi, k damo lučke na ograjo, so tud na elektriko.« – Evelin
 »K lahko te strese, če nisi dovolj previden.« – Klara
 »Če je lučka vžgana, te lahko strese, če jo zamenjaš, če ne dela.« – Sara
 »Če so lučke na smreki užgane, te lahko opeče, k so pržgane.« – Evelin
 »Jaz sem se že enkrat spekla.« – Klara
 »Enkrat se je Lili spekla u elektriko.« – Evelin
 »Na elektriko je tud televizija, da pol lohka dela.« – Sara
 »Radio je tud na elektriko.« – Sara
 »Dvigalo je tud na elektriko, k je enkrat ati gledu, k je bil dvigal pokvarjen.« – Evelin
 »Ladje majo tud elektriko. Vem, k ma dedi barko. Elektriko dobi pr enmu gospodu, k dela barke. Prosi gospoda, pa mu da elektriko.« – Klara
 »Trajekt ma tud elektriko, da se lohka poganja.« – Sara

¹⁶ Zapis dokumentiranih izjav otrok na zastavljena vprašanja odraslega v vrtcu je bil objavljen na forumu spletne učilnice študijske skupine za strokovne delavce OE Ljubljana. Avtorica zapisa je Mirjam Andrejčič, Vrtec Litija.

Vzgojiteljica: »Pritisneš na stikalo in luč zagori. Zazvoni telefon in babica želi govoriti s teboj. Prižgeš televizijo in lahko vidiš, kaj se dogaja po svetu. Toda, kako vse to deluje?«

»Z elektriko.« – *Lara*

»Z elektriko, k je vse povezano, vse stvari, ki so na elektriko.« – *Maša*

»Pa tudi sekular in ventilator.« – *Nejc P.*

»Pa delajo vse te stvari, k so na elektriko, pa da dela mešalec.« – *Luka Š.*

»Pa pomivalni stroj, da dela.« – *Lara*

»Pa likalnik.« – *Maša*

»Razdelilec za vse stvari z elektriko, da je lahko več stvari prklupjenih.« – *Nejc P.*

Vzgojiteljica: »Kje nastaja elektrika?«

»V elektrarni, tam delajo elektriko.« – *Nejc P.*

»Tam vse skup prklupjo.« – *Lara*

»Tudi vlak rabi elektriko, da ga lahko poganja.« – *Nejc P.*

»V elektrarni, k to so ene take hiše, al pa stavbe, k noter delajo elektriko. Ko so mel vlaki elektriko, pol so jih pa mele tudi za lučke.« – *Evelin*

Vzgojiteljica: »Kako pride elektrika iz elektrarn v naše hiše?«

»Iz elektrarne so napelane po žicah štange in tam elektrika pride, ko prižgeš televizijo in vse programe.« – *Maša*

»Če ni nobene žice, je elektrika napeljana pod zemljo, v transformatorju je štanga, poli gre pod zemljo.« – *Nejc P.*

»Elektrika ni sam pod zemljo, mora biti pa plastika zraven.« – *Luka Š.*

»Če cev poč, se lukno v cev nardi, pa se na elektriko prime voda, pol te pa strese.« – *Luka Š.*

»V hiši imamo omarico, odpreš, vzameš varovalko, jo zamenjaš in daš jo stran, če kej ne dela.« – *Maša*

»Pr nas se je u hiši neki zgodil, mama je preveč miksala, pa se je odštekal, pol je bilo čist fuč, pol je oči luč ugasnu, smo bili u tem, pol je pa nazaj elektrika pršla k nam.« – *Maša*

»Ata je tudi enkrat z žago žagu, je šu razširt, pa je gumb stisnu, je u bajt varovalko zažgal, je ata varovalko zamenju, pa je ati vprašu mene, če je ata varovalko skuru. Pa enkrat peč ni delala, pa ni grel, pa je bla varovalka – jo je skurl – varovalko, pa so iskre letele, pa je šla mama pol pumpo vžgat. Poli je ati priključek za pečico isku, poli je zamenju varovalko, pa je tisti noter dal, poli je pa mama vžgala, pa je delal.« – *Nejc P.*

»Z elektriko, k majo take cevi v elektrarni, da vse to deluje.« – *Klara*

»Iz elektrarne do naših hiš pride elektrika pod zemljo, po cevi.« – *Sara*

Vzgojitelj na podlagi temeljite analize pridobljenih informacij pripravi idejni osnutek za nadaljevanje dejavnosti/teme, ki poteka na razvojno primeren način. Idejni osnutek za načrtovanje dejavnosti mora izhajati iz evalvacije izjav otrok, da je v skladu z aktualnim razvojem in razumevanjem otrok.

Vzgojitelj vključi otroke v načrtovanje tako, da se skupaj pogovorijo in dogovorijo o tem, kako in kje bodo poiskali pravilne informacije o tem, kaj je elektrika, od kje jo dobimo, kako jo uporabljamo. Otroke s tem učimo različnih strategij učenja.

Naloga vzgojitelja je, da načrtuje dejavnosti, ki jih otroci ne bodo sami predlagali (ker jih ne poznajo, ker se ne spomnijo nanje), so pa nujne za razjasnitev neznanega/nerazumljivega. Tako zagotovimo, da otroke peljemo v znanju korak naprej.

Vzgojitelj

Premisli in oblikuje ugotovitve o tem, kaj otroci že vedo in česa ne, in si jih lahko tudi zapiše.

Na podlagi evalvacije in ugotovitev izlušči namen vsebine/teme/raziskovanja in pripravi idejni načrt za nadaljevanje teme.

Premisli o svoji podporni vlogi pri učenju otrok z raziskovanjem.

Pripravi oz. zapiše (idejni osnutek) nekaj dejavnosti, pri katerih bodo otroci razvijali kompetenco učenje učenja.

Razumevanje pojma kompetence učenje učenja pri raziskovanju z otroki

Ko gre osrednji oz. najdaljši del raziskovanja proti koncu, je zelo pomembno, da skupaj z otroki ponovno pregledamo vse zbrane, urejene in dokumentirane informacije. Ponovno pregledamo vprašanja in odgovore z začetka raziskovanja (zato morajo biti dokumentirani), preverimo pravilnost odgovorov/izjav/domnev oz. ovrednotimo ideje/pobude, ki smo jih skupaj z otroki preverili v praksi. Otroci tako ugotovijo, koliko so na začetku vedeli in

koliko vedo/znajo sedaj. S tem ko naredimo sintezo in evalvacijo znanja skupaj z otroki, pravzaprav utrjujemo to, kar smo skupaj raziskovali oz. se učili. Tako pomagamo otrokom razvijati kompetenco učenje učenja, učimo jih ceniti lastni proces učenja, razvijamo jim občutek za pomen lastnega napora/vložka pri učenju, učimo jih spoznavati in ceniti učinek ter pomen skupine pri učenju (»več glav več ve«) idr. Pri uporabi znanja poskušamo znanja, ki smo jih pridobili, uporabiti še kako drugače (t. i. »dodana vrednost«) in lahko že načrtujemo nove raziskovalne dejavnosti.

Risanje z ledom na asfalt

S tem primerom želimo prikazati vlogo odraslega pri spremljanju otrok v spontani igri in njegovo podporo pri spodbujanju razmišljanja in učenja otrok.

»Tako kot v vsakem vrtcu tudi mi zunaj bivamo v vsakem vremenu, saj predvsem na tak način pridobivamo nove izkušnje in znanja, ki nam jih ponuja narava. Naša zelo zanimiva spontana dejavnost, ob kateri so se otroci naučili nekaj povsem novega, ob tem pa še veliko razmišljali, je bilo risanje z ledom na asfalt v lepem sončnem vremenu. Otroci so se ta dan igrali z ledom. Ob tem so spoznavali, da je led zelo mrzel, in če ga dolgo držijo, jih roke kar pečejo. Ko so se te igre naveličali, sem jim predlagala, naj z ledom kaj narišejo. Eni so dejali, da se z ledom ne riše, nekaj otrok pa je poskusilo. Neka deklica, ki je začela z risanjem, je rekla, da se nič ne vidi. Ko pa je čez nekaj trenutkov opazila to, kar je risala, je bila veselo presenečena. Otroci so ugotovili, da se sled veliko bolj pozna, če z ledom bolj pritisnejo, kot če rišejo na rahlo. Tako je risanje pritegnilo, motiviralo in navdušilo veliko otrok in v tej dejavnosti so zelo dolgo vztrajali. Ob tem sem otroke spodbujala k razmišljanju, zakaj risano opazimo z ‚zamudo‘. Odgovori so bili zelo različni – ker je led mrzel, ker je led prozoren, ker sonce stopi led. Tako risanje so še večkrat ponovili ter ob tem neizmerno uživali in se zabavali.«¹⁷

Katera naravoslovna znanja/spoznanja so otroci pridobili pri tej dejavnosti?

- Led je zelo mrzel.
- Če ga dolgo držijo v rokah, jih te pečejo.
- Z ledom se ne riše, ker se topi.
- Če z ledom rišeš, se nič ne vidi, ker je prozoren.
- Z njim lahko rišeš, če je dovolj mrzlo.
- Led je prozoren.
- Sonce stopi led.
- Sled ledu se bolj pozna, če z njim močneje pritisnejo na podlago.

S katerimi strategijami učenja so se otroci srečali in jih tudi razvijali pri tej dejavnosti (glagoli, ki opredeljujejo naravoslovne/raziskovalne postopke)?

Opazovanje, preizkušanje, opisovanje, primerjanje, ugotavljanje, ponavljanje, vztrajanje, razmišljanje, postavljanje hipotez in iskanje pravilnega odgovora.

Opredelitev vloge odraslega pri tej dejavnosti

- Izkoristila je spontano dejavnost v nenačrtovani okolščini in jo spremenila v vodeno (raziskovalno) dejavnost.
- Otroke je opazovala pri igri (igrali so se z ledom).

- Omogočila jim je preizkušanje oz. spoznavanje lastnosti ledu.
- Spremljala, podpirala in opazovala je dinamiko njihovega preizkušanja oz. njihovo igro in jim pravočasno predlagala/ponudila novo dejavnost (risanje z ledom).
- Sledila je hipotezam otrok in jih ni vrednotila (npr. da se z ledom ne riše, da se ne vidi ipd.). Otroke je z vprašanji spodbujala k razmišljanju (npr. zakaj risanje opazimo z zamudo).
- Omogočila je ponavljanje/utrjevanje dejavnosti (z vidika učenja in z vidika uživanja otrok pri dejavnosti).

Kako bi lahko pri taki dejavnosti uresničevali kompetenco učenje učenja pri otrocih?

Otrokom bi lahko ponudili videoposnetek ali fotografije, če smo jih lahko naredili med dejavnostjo, da bi jih kasneje pogledali, se ob njih pogovarjali in jih komentirali.

V vsakem primeru pa bi lahko naredili zapis na plakat po dejavnosti, kasneje v igralnici. Pri tej dejavnosti bi se lahko o tem pogovarjali in morebiti začeli iskati nove informacije v različnih virih. Te bi nas lahko vodile v novo raziskovalno vprašanje ali temo.

¹⁷ Zapis s foruma spletne učilnice študijske skupine za strokovne delavce OE Ljubljana. Avtorica zapisa je Marina Peterlin, Vrtec Ribnica.

Igra s konjički

Prikazujemo kratek primer anekdotičnega zapisa,¹⁸ ki prikazuje spremljanje vzgojitelja neposredno v dialogu z otrokom v igralnici, pri otrokovi spontani igri.

Neža je v vrtec prinesla konje. Razporedila jih je na mizo in jih risala.

Neža: »To sem postavljala konje, da jih lahko narišem. V vrsto sem jih postavlja. Toti teče, toti stoji, toti pa še tut stoji.«

Vzgojiteljica: »Kako se imenuje konjski tek?«

Neža: »Galop. Konji imajo kopita, grivo, rep, nozdrvi, da lahko vohajo.«

Vzgojiteljica: »Kako se pa oglašajo?«

Neža: »Z rezgetanjem. Mladič se imenuje žrebiček.«

Vzgojiteljica je v pogovoru z deklico ugotovila, kaj deklica ve o konjih, kaj jo zanima in kako razmišlja, kakšne izraze je uporabila oz. kakšen je dekličin govor, povezan z značilnostmi konjev, ki so dekličin trenutni interes.

¹⁸ Anekdotični zapis vzgojiteljice Darije Hohnjec, Vrtec Rogaška Slatina, iz gradiva za seminar ZRSŠ Načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela, 2008..

Pogovor dveh deklic med sprehodom

Prikazujemo primer dokumentiranega zapisa, ki prikazuje spremljanje in podporo vzgojitelja v pogovoru z dvema deklicama na sprehodu.¹⁹

Datum: 13. 10. 2015

Situacija: Z otroki smo bili na sprehodu. Nika se je držala s Tajo in med njima se je razvil dialog, v katerega sta kasneje vključili tudi mene.

Nika: »A je res v vesolju vedno tema? Mi je Taja povedala.«

Vzg.: »Ja, res.«

Nika: »Ampak, ko je pri nas dan, je v vesolju noč. Ko je pa v vesolju dan, je pri nas noč.«

Vzg.: »V vesolju je vedno noč. Ko je pri nas dan, je v Ameriki noč, ker se Zemlja vrti okoli Sonca (z rokami pokažem Niki) in je del Zemlje v temi.«

Nika: »In če greš iz enega mesta, prideš potem spet nazaj. Mi je mamica povedala.«

Vzg.: »Ja, poglej na primer takole (s prstom označim točko na Nikini glavici in z drugim potujem okrog do začetka. Niko to zabava in želi, da ponovim).«

Nika: »Vidiš, da je res.

Mi pa imamo doma eno knjigo, ki jo je napisal Jan Zemljič. To je zelo smešno. Jan Zemljič. Samo, da je on že umrl. Že takrat, ko se mi še nismo rodili.«

Deklici sta vzgojiteljico prosili za pomoč pri iskanju odgovorov na trenutne dileme oz. vprašanja, ki so se jima porajala med pogovorom na sprehodu. Vzgojiteljica je ustrezno podprla deklici in jima poskušala pomagati v razumevanju in razmišljanju.

¹⁹ Dokumentirani zapis vzgojiteljice Darije Hohnjec, Vrtec Rogaška Slatina, iz gradiva za seminar ZRSŠ Načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela, 2010.

Vključevanje otroka iz priseljene družine v vrtec

Predstavljamo vzgojiteljičin zapis primera vključevanja otroka iz priseljene družine v vrtec, ki vsebuje različne elemente formativnega spremljanja otrokovega počutja, njegove vključenosti in podpore v učenju in razvoju.

»Med pomembne cilje si kot strokovna delavka v oddelku vedno načrtam take, da vsak otrok, ne glede na kulturo, spretnosti in potrebe, v medkulturnem izobraževanju doseže aktivno in polno udeležbo. Vsakemu otroku skušam zagotoviti ustrezne izobraževalne izkušnje, ki ga vodijo do te mere, da doživlja zadovoljstvo, uspeh in sprejetost. Kako temu sledim? V največji meri prilagodim način dela individualnim značilnostim in potrebam otroka priseljenca, naredim individualni načrt na podlagi poznanih informacij, ki jih posredujejo starši, in spremljam napredek v razvoju in učenju otroka priseljenca (portfolio).

Ob vključitvi otroka priseljenca pravočasno in temeljito seznanim vse strokovne delavce s temeljnimi kulturno-družbenimi posebnostmi države/družine, iz katere prihaja, hkrati pa spoštujem njihovo zasebnost, kulturo, jezik, vrednote. Tako pri strokovnih delavcih, ki prihajajo v stik z otrokom, kot pri starših priseljencih skušam vzpostaviti prijeten, zaupanja vreden odnos.

Ravno tako na ravni »svoje« oddelka otroke in njihove starše s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije seznanim z državo, iz katere prihaja otrok priseljenec, z njenim jezikom in kulturo. Z otroki, ki že obiskujejo vrtec, pripravimo in oblikujemo načrt o tem, kako bomo sprejeli »novega« otroka, ga razveselili (običajno mu podarimo mehko igračo z logotipom naše skupine, ki jo izdelamo skupaj), se pogovorimo, kaj bi ga lahko skrbelo (kje se nahaja WC, kje napitki in voda, prostorska ureditev v igralnici – označimo s fotografijami, kaj se igramo v določenih kotičkih), katere igre bi izbrali, kako mu lahko pomagamo ob žalosti, vznemirjenosti; skratka, zagotovimo prijetno okolje ob sprejemu. Ravno tako se z otroki pogovorimo o morebitnih njihovih dilemah (kako nas bo razumel, kaj če se ne bo hotel igrati z nami).

Kaj pa starši priseljenci? Pomagam jim pri vključitvi otroka v oddelk z razvijanjem partnerskega odnosa, pomagam jim pri izpolnjevanju dokumentacije zaradi nerazumevanja jezika, vključim tudi »tolmača zaupnika« (običajno nekdo od staršev ali poznanih, ki so se že srečevali s tako problematiko) za koordinacijo dela z otrokom priseljencem, ki mu starši zaupajo in se nanj obračajo po pomoč in informacije, spodbujam jih, naj navežejo stik z enako govorečimi starši (varnost, sprejetost), intenzivno naj se vključijo v organizirano obliko učenja slovenskega jezika, nemalokrat se povežem s strokovnimi delavci v mladinskem centru (v okviru centra za socialno delo). Pri komunikaciji stalno preverjam razumljivost sporočil s pričakovanimi povratnimi informacijami; kratka sporočila in vabila pripravim na začetku skupaj z zaupnikom v njihovem jeziku.

Za konec samo še to: tovrstno delo je zame obogatitev tako na osebni kot na profesionalni ravni ter stalen strokovni izziv.

Priseljencem priznavam pogum za iskanje boljših priložnosti zase, svoje otroke, družine.«²⁰

20 Zapis strokovne delavke Vesne Žitnik, Vrtec Tržič, v spletni učilnici Oddelka za predšolsko vzgojo, 2016.

Izbrani primer vsebuje različne elemente formativnega spremljanja. Iz primera smo izpisali pet citatov, iz katerih so lepo razvidni posamezni elementi formativnega spremljanja in ki so zapisani/oštevilčeni v oklepaju ob koncu posameznega citata.²¹

1. *»Cilje si začrtam tako, da vsak otrok doseže aktivno in polno udeležbo.« (2)*
2. *»Vsakemu otroku skušam zagotoviti ustrezne izobraževalne izkušnje, ki ga vodijo do te mere, da doživlja zadovoljstvo, uspeh in sprejetost.« (2)*
3. *»V največji meri prilagodim način dela individualnim značilnostim in potrebam otroka priseljenca, naredim individualni načrt na podlagi poznanih informacij, ki jih posredujejo starši, in spremljam napredek v razvoju in učenju otroka priseljenca (portfolio).« (2, 3)*
4. *»Ravno tako na ravni ‚svojega‘ oddelka otroke in njihove starše s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije seznanim z državo, iz katere prihaja otrok priseljenec, z njenim jezikom in kulturo.« (2, 3)*
5. *»Z otroki, ki že obiskujejo vrtec, skupaj pripravimo in oblikujemo načrt o tem, kako bomo sprejeli ‚novega‘ otroka, ga razveselili (običajno mu podarimo mehko igračo z logotipom naše skupine, ki jo izdelamo skupaj), se pogovorimo, kaj bi ga lahko skrbelo (kje se nahaja WC, kje so napitki in voda, prostorska ureditev v igralnici – označimo s fotografijami, kaj se igramo v določenih kotičkih), katere igre bi izbrali, kako mu lahko pomagamo ob žalosti, vznemirjenosti; skratka, zagotovimo prijetno okolje ob sprejemu. Ravno tako se z otroki pogovorimo o morebitnih njihovih dilemah (kako nas bo razumel, kaj če se ne bo hotel igrati z nami).« (1, 2, 3, 4, 5)*

21. V oklepaju je zapisan in okrepljen prevladujoči element formativnega spremljanja:

1. AKTIVNA VKLJUČENOST OTROK V PROCES
2. DOKAZI
3. POVRATNA INFORMACIJA
4. UČENJE OTROK OD OTROK
5. VREDNOTENJE IN SAMOVREDNOTENJE

[illegible]